

22è Premi Atrapallibres

Com un cel ple d'estels

Guia de lectura a càrrec de Marta Martí

Fitxa

Autors: Victoria Jamieson i Omar Mohamed

Il·lustradora: Victoria Jamieson

Traductor: Yannick Garcia

Lloc d'edició: Blanes

Editorial: EntreDos. Devoracòmics

ISBN: 9791387878009

Resum

L'Omar i en Hassan són dos germans que han viscut la major part de la seva vida a Dadaab, un dels camps de refugiats més grans del món, a Kenya. L'Omar cuida el seu germà petit, un infant amb una discapacitat. Tot és difícil allà: el menjar escasseja, els dies es repeteixen, tot és rutinari i avorrit i el futur és del tot incert i poc encoratjador. És per això que, quan a l'Omar li donen l'oportunitat d'anar a l'escola, haurà de triar què fa: estarà disposat a arriscar-se a canviar el seu destí si això implica deixar sol cada dia el seu germà? L'amor, l'amistat i la solidaritat entre iguals al camp ajudarà l'Omar a decidir-se. Les il·lustracions, plenes de color i realisme, captiven el lector i el transporten de ple al camp de refugiats. Un relat commovedor que aborda el buit de l'absència i la força de l'esperança.

Basat en una història real, aquest còmic autobiogràfic ha estat nominat al National Book Award, un dels premis literaris més prestigiosos del món anglosaxó.

Autors

Victoria Jamieson va estudiar il·lustració a la prestigiosa Escola de Disseny de Rhode Island (EUA). És una il·lustradora i autora de còmic molt reconeguda als Estats Units que ha guanyat, entre d'altres, la Medalla Newbery de les biblioteques, un dels premis més antics i prestigiosos dels EUA. Quan va veure a la televisió les terribles circumstàncies en què vivien els refugiats sirians es va fer voluntària. I és durant aquest voluntariat que va conèixer l'Omar Mohamed, que li va explicar la seva experiència en un camp de l'ONU a Kenya. Amb l'estil que caracteritza l'autora, que combina tendresa, humor i profunditat emocional, aquest llibre és el relat verídic de la història de l'Omar. Actualment viu a Pensilvània amb la seva família.

Omar Mohamed va passar la infància al campament de Dadaab, després que matessin el seu pare i el separessin de la seva mare a Somàlia. Al camp va dedicar tots els esforços possibles a cuidar el seu germà petit, Hassan, un infant amb una discapacitat, i també va poder formar-se a l'escola per tenir un futur. Ara viu a Lancaster, Pensilvània, amb la seva dona i cinc fills, i treballa en un centre d'acollida per ajudar altres refugiats. És el fundador de Refugee Strong, una organització sense ànim de lucre que dona suport als estudiants que viuen en camps de refugiats i els empodera. Encara col·labora amb el campament de Dadaab i hi viatja un cop l'any.

Alguns elements interessants de l'obra

El còmic com a eina de conscienciació social

El reconegut dibuixant i periodista Joe Sacco va afirmar: «El còmic té una força que no té cap altra forma de reportatge. Les seves imatges enfoquen la realitat de manera més lenta, a vegades silenciosa, a vegades amb bafarades, treballant la ment del lector, que pot escollir el seu ritme». Aquesta màxima no s'ajusta a la percepció social que durant anys ha estat associada a aquest mitjà de creació, que s'ha menystingut i considerat de baixa qualitat literària. Malgrat això, en les darreres dècades el còmic ha aconseguit el reconeixement de la seva funció com a agent comunicatiu i disruptiu, capaç de transmetre les preocupacions i els problemes concrets de la societat amb una proposta de lectura crítica i madura. És el cas de *Com un cel ple d'estels*, una història realista que narra en primera persona la vida als camps de refugiats. Adreçat a un públic infantil i juvenil, no rebaixa la càrrega emocional ni real del dia a dia en un d'aquests camps (es calcula que actualment hi ha uns 6,6 milions de persones al món que viuen en aquestes condicions). Una mirada transcendental que obre una finestra a aquest món tan desconegut per a molts de nosaltres. A banda de conèixer el dia a dia al camp, també descobrim les desigualtats que pateixen les persones que hi viuen:

- **Desigualtat per gènere i vulnerabilitat:** dones i nenes refugiades pateixen discriminació patriarcal, un alt risc de violència sexual i de gènere, i sovint són excloses de la presa de decisions dins de la mateixa comunitat.

- **Dificultats d'accés a l'educació:** els infants pateixen grans obstacles per accedir a una educació de qualitat, amb taxes d'escolarització que cauen dràsticament fins a xifres molt baixes a l'ensenyament secundari i superior.

- **Desigualtat en l'atenció sanitària i els recursos:** L'accés a aliments, aigua potable, allotjament digne i serveis de salut sovint és insuficient. Aquesta escassetat afecta de manera desproporcionada les persones amb discapacitat, la gent gran i els infants.

- **Invisibilitat social:** La manca de dades desglossades per gènere, edat o discapacitat provoca que moltes persones refugiades quedin excloses de l'ajuda humanitària, ja que són «invisibles» per als sistemes de gestió.

El còmic com a gènere literari

A banda de tot el que s'ha esmentat abans, el còmic és un gènere narratiu que apropa molts infants a la literatura; cada cop més els lectors novells hi entren gràcies als còmics i les novel·les gràfiques. Darrerament se n'estan editant de molt bona qualitat i varietat. Aquest n'és un, i a més d'obrir-nos els ulls a una realitat poc coneguda, ens narra una història emocionant, amb il·lustracions senzilles però plenes d'emotivitat, naturalitat i bon humor. És interessant, doncs, parlar de les característiques d'aquest gènere: del que el diferencia dels altres i de per què creiem que té tant d'èxit entre els lectors més joves:

Característiques formals:

- **La vinyeta:** És el requadre o espai tancat que representa una escena específica de la història. Actua com la unitat bàsica de temps i espai.
- **La seqüència:** És el conjunt de vinyetes que formen una escena completa.
- **Els enquadraments:** Els diferents tipus de plans (general, americà, pla mitjà, primer pla, etc.) utilitzats per centrar l'atenció del lector.

Recursos lingüístics i textuais:

- **La bafarada (o globus):** És l'espai delimitat on s'escriuen els diàlegs o els pensaments dels personatges. La seva forma canvia segons l'estat d'ànim del personatge (intermitent quan és en veu baixa, núvol per a pensaments, punxes per a crits).
- **La cartel·la:** És el rectangle de text utilitzat per a les anotacions del narrador, que normalment se situa a la part superior de la vinyeta.
- **Les onomatopeies:** Paraules utilitzades per representar visualment els sons de l'acció (puff, boom, ops...).

Narrativa visual i gràfica:

- **Organització seqüencial:** Davant l'absència de moviment real, les imatges es disposen de manera deliberada per guiar el nostre cervell en la reconstrucció de l'acció i el pas del temps.
- **Línies cinètiques:** Elements visuals (línies cinètiques, traces) emprats per representar el desplaçament, la rapidesa o la direcció d'un element.
- **Símbols cinètics:** Altres elements gràfics per mostrar emocions o estats físics: una bombeta encesa pot representar una idea, unes gotes de suor poden representar nerviosisme...

Possibles propostes per a una presentació suggerent de l'obra i la seva mediació:

ABANS

El marc narratiu

Mirant la coberta podem deduir ràpidament que és una història que passa en algun país de l'Àfrica. Podem fer preguntes als infants per arribar al tema central del còmic: la vida als camps de refugiats. Sabem què són els camps de refugiats? Com s'hi viu? Coneixem algú que hi hagi estat? Un cop n'hàgim parlat, podem mirar la pàgina 15 i llegir-la en veu alta.

15

DURANT

Subgènere autobiografies

Parlem de què és una autobiografia. El fet que l'Omar sigui el protagonista i alhora el guionista del còmic dona més veracitat a la història? Hi ha moltes vinyetes que són pensaments de l'Omar; podem mirar-ne algunes i comentar-les, per exemple:

137

Les pàgines que ens han commogut

Mentre llegim l'obra, podem convidar els lectors que marquin les pàgines que els han commogut més i que després facin un recull explicant el perquè.

DESPRÉS

L'Omar, el Hassan i la Maryam

És interessant observar el protagonista de la història. L'Omar és un nen que arriba a un camp de refugiats amb tan sols 4 anys i, a més, ha de tenir cura d'un germà més petit, en Hassan, que té una discapacitat. A primera vista això ens pot fer pensar que l'estada allà serà molt difícil, i realment és així. Però què fa que l'Omar aconsegueixi sortir d'aquesta situació? Com és, l'Omar? Creus que la seva manera de ser l'ha ajudat a pensar i aconseguir un futur millor? Tot i així, creus que hauria pogut aconseguir-ho sense ajuda externa?

I en Hassan? Com és la vida al camp per a ell? Sense l'Omar quina seria la seva realitat?

Una altra protagonista és la Maryam. Com és la vida al camp per a ella? En què es diferencien ella i l'Omar? Per què un aconsegueix el seu somni i l'altra no?

Malgrat tot, hi ha vida i esperança

Al principi de tot, l'Omar narra com és la vida al camp. Una de les pitjors coses, diu, «és que és molt avorrit. Tots els dies semblen idèntics». Tot i així, a la història hi ha una mica d'humor, solidaritat, companyonia i esperança. Busquem aquests moments al còmic i els comentem. Però també hi ha moments molt durs. Després d'haver llegit tot el còmic, podem buscar els fragments o moments que han estat més durs per a nosaltres i compartir-los.

Observem el còmic

Abans hem parlat de les característiques d'aquest gènere; ara podem observar-les:

Característiques formals: Seqüències i enquadraments (pot ser interessant explicar els diferents enquadraments que es poden trobar i identificar-los: pla general, pla mitjà, primer pla...).

Recursos lingüístics i textuais: Se n'utilitzen moltes, de cartel·les? Per què creus que ho fan? Quina utilitat tenen?

Observem la narrativa visual i gràfica. Creieu que és un còmic que utilitza molt els símbols cinètics?

L'epíleg

Ens centrem ara en l'epíleg del llibre, però abans de començar ens preguntem: què és un epíleg? Per a què serveix?

Després de comentar les respostes, podem preguntar: us ha agradat veure el final real de la història? Us l'imaginàveu així?

Connexions amb altres obres:

El dia de la sessió es poden portar altres llibres (tots breus per poder mirar a la mateixa sessió) que parlin dels refugiats i/o de les persones que han de marxar de casa per conflictes al seu país:

- BARBAL, Maria. *El refugiat*. Il·lustr.: Àurea López. Barcelona: Estrella Polar, 2024
- GRAVEL, E. *¿Qué es un refugiado?* Madrid: Anaya, septiembre de 2020
- IBORRA, Elisabeth G. *Podries ser tu, sí tu!* Il·lustr. Ruth Juan. Barcelona: Somos Libros, 2017
- JULIÀ, Tessa. *Refugiada: l'odissea d'una família*. Il·lustr. Anna Gordillo Barcelona: La Galera, 2017
- MCCARNEY, Rose M. *On viuré?* Barcelona: Joventut, 2017
- SINEIRO, Rita. *Cues de somnis*. Barcelona: Akiara Books, 2022
- TAN, Shaun. *Emigrantes*. Arcos de la Frontera: Bárbara Fiore, 2016

Preguntes especials

- Què és el que més t'ha agradat d'aquest còmic?
I el que més t'ha sorprès?
- Sabies que existeixen camps de refugiats al món?
T'ha sorprès veure com viu la gent en aquests camps?
- Penses que Victoria Jamieson hauria pogut
escriure un còmic com aquest si no hagués conegut
l'Omar? Per què?
- Les il·lustracions són acolorides, tendres i plenes
de sensibilitat. Creus que la il·lustradora ha sabut
transmetre les emocions i els sentiments dels
protagonistes de la història?
- Què creus que es podria fer perquè
desapareguessin els camps de refugiats?
- Si haguessis de definir amb una paraula aquest
llibre, quina seria?

A més a més

Als mediadors us recomanem el visionat d'aquest vídeo:

<https://www.youtube.com/watch?v=vpCOqoht1Ts>